

772. SOMBER, DONKER, DUISTER.

Somber heeft betrekking op de onaangename, soms beklemmende indruk, tewegggebracht door een belemmerende toegang van het licht of door gemis aan vrolijk uitzicht.

Donker duidt op gebrek aan licht en helderheid, op onvoldoende verlichting.

Duister wijst op een algehele afwezigheid van licht en is dus sterker dan **donker**.

De grote, sombere kamer. Het kleine gevogelte verlevendigt onze sombere bossen. Ze waren door zonnige streken, door sombere tunnels gereden.

Een donkere kerker. De donkere dagen vóór Kerstmis. De donkere kamer voor fotografie kwam in gereedheid.

In een duistere hoek van het vertrek. Toen vonden ze, in een duistere gang, een onderaards gebouw.

In figuurlijke zin gebruikt, betekent **somber** : treurig, zwaar-moedig, neerslachtig;

donker : onbekend, naar, zorgwekkend;

duister : onduidelijk, verward.

Een sombere stemming. Hij was in somber gepeins verzonken.

Een donkere toekomst. Het waren donkere tijden.

Een duistere stijl. Misschien de grootste, maar zeker de duisterste van alle levende poëten.

773. SPIJT, LEEDWEZEN, BEROUW, WROEGING.

Het onaangename, pijnlijke gevoel, dat zich van ons meester maakt bij het besef, dat wij verkeerd gehandeld hebben.

Spijt drukt dit het zwakst uit; men kan ook spijt gevoelen over minder belangrijke en zelfs volkomen onschuldige handelingen.

Leedwezen is sterker; het onderstelt een daad, waardoor wij ons zelf of anderen werkelijk benadeeld of verdriet berokkend hebben, hetzij opzettelijk, hetzij door onvoorzichtigheid, en die wij daarom ongedaan zouden willen maken.

Berouw is een diep en aanhoudend leedwezen over onze misslagen of misstappen, omdat wij overtuigd zijn dat we gezondigd hebben tegen goddelijke of menselijke wetten. Het sluit tevens in, dat wij een herhalend zoveel mogelijk willen vermijden.

Wroeging is de hoogste graad van berouw, het is het knagend zelfverwijt van de misdadiger, die de stem van zijn geweten niet kan onderdrukken.

Ze had nu spijt van kleine kibbelarijjes met mama en Noortje. Driftig was hij; maar kwaad, er zat geen kwaad in hem. Hij had er nu al zo'n spijt van. Hij had er spijt van, dat hij die hoed gekocht had.

Ik wil u doen zien, hoe onrechtvaardig gij zijt; het zal u leedwezen over uw mistrouwen inboezemen. W. enig leedwezen gevoelende wegens het mij aangedane onrecht.

Als hij alleen zat, dan sprong het berouw tegen hem op, of misschien was dit geen berouw, eer spijt. Hij toonde niet het minste berouw over zijn schandelijke daad.

Hij werd steeds vervolgd door de wroeging van zijn knagend geweten. Uit wroeging over zijn misdaad verviel hij tot wanhoop.

774. SPRAAK, TAAL.

Spraak is het vermogen te spreken, zijn gedachten en gewaarwordingen aan anderen door hoorbare, soms ook door zichtbare tekenen, mede te delen.

Taal heeft een ruimer betekenis; ze is in de eerste plaats het door de spraakorganen voortgebrachte middel waarvan de mens zich bedient om zijn gedachten of gevoelens kenbaar te maken, de spraak; vervolgens datgene wat iemand zegt, zijn woorden en tenslotte de verzameling spraakklanken, waarvan mensen of volken zich bedienen.

Dit kunnen wij niet anders houden dan voor bedrog, voor misbruik der spraak die God ons gaf, om onze gedachten naar waarheid mede te delen. Als hadde de schrik hem de spraak benomen.

Hij is goed ter tale. Hare uitdrukking geleek nog niet naar de volkomen taal der beschaving. De taal der ogen. De gebarentaal. Gemene praatjes, straatwoorden, oneerbare taal, en wat dies meer is, kan in geen geval geduld worden. Ook de meest bevooroordeelden moeten bekennen, dat wij het recht hebben om in onze taal gevonnist, bestuurd, onderwezen te worden. (J. v. RIJSWIJK R.)

775. SPRAKeloos, STOM.

Niet in staat te spreken, van het spraakvermogen verstoken.

Sprakeloos drukt uit, dat het gemis van dit vermogen slechts tijdelijk is, hetzij door ziekte, hetzij door hevige gemoedsaandoening.

Stom duidt een volkomen gemis van het spraakvermogen aan tengevolge van een aangeboren gebrek.

Sprakeloos van verbazing staarde hij haar aan. Hij stond sprakeloos van schrik.

De man is stom. Dat kind is stom geboren.

Bij uitbreiding wordt **stom** eveneens gebruikt in de betekenis van **zwijgend**, of ook wel bij de hevigste ontroering en dan is het sterker dan **sprakeloos**.

Een stomme rol. Dit orgel bevat verscheidene stomme pijpen. Hij was stom van ontzetting. Stom van verbazing bleef hij aan de ingang staan. In stomme verslagenheid liet hij hoofd en armen neerhangen.

776. SPRUIT, KIEM, LOOT, TELG.

Spruit is de algemene naam voor de uitloper van een plant, die zich boven de grond verheft.

Kiem is de uitloper van het zaad, die zich niet boven de grond verheft.

Loot is een scheut, een jonge tak van een plant, ook een die bestemd is om geplant of geënt te worden.

Telg is elke dunne of jonge tak, al of niet met de bijgedachte dat hij uit een stam of een oudere tak voortgekomen is.

Er komen nieuwe spruiten aan die plant. Loofbomen beginnen in het voorjaar spruiten te schieten.

Zich door kiemen voortplanten.

Zijn bomen hadden loten geschoten, anderhalve hand lang. De loten uit zulke (toevallige) knoppen voortgesproten, noemt men waterloten.

Het telgje wordt mettertijd een boom. Daar staan de olifanten stil te kijken, met hun lange trompen tussen de dichtbewassen takken, en plukken de jonge telgen voor hun voedsel.

777. STERVEN, DOODGAAN, ONTSLAPEN, VERSCHIEDEN, OVERLIJDEN, AFSTERVEN.

Sterven is de gewone uitdrukking voor ophouden te leven, en stelt dit voor zonder bijgedachte. Het wordt gezegd van mensen en dieren; van planten nagenoeg alleen in de wetenschap.

Synoniemen

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

